

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

Spriedums

LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2011. gada 18. februārī

lietā Nr. 2010-29-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Viktors Skudra, tiesneši Kaspars Balodis, Aija Branta, Vineta Muižniece un Kristīne Krūma, pēc Ramonas Pabērzas, Jāņa Ozoliņa, Valda Graudiņa un Olgas Nosenko konstitucionālajām sūdzībām,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu un 28.¹ pantu, rakstveida procesā 2011. gada 21. janvārī tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par likuma „Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 30. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 109. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Latvijas Republikas Saeima (turpmāk – Saeima) 1995. gada 2. novembrī pieņēma likumu „Par valsts pensijām”, kas stājās spēkā 1996. gada 1. janvārī.

Likuma „Par valsts pensijām” 11. panta pirmajā daļā bija noteikts, ka tiesības uz vecuma pensiju ir sievietēm un vīriešiem, kuri sasnieguši 60 gadu vecumu un kuru apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 10 gadiem. Savukārt minētā panta otrā daļa noteica, ka tiesības priekšlaicīgi saņemt vecuma pensiju ir sievietēm, kuras sasniegušas 55 gadu vecumu un kurām apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 10 gadiem.

1.1. Ar 1997. gada 22. maija grozījumiem likumā „Par valsts pensijām” likumdevējs noteica, ka līdz vispārējā pensionēšanās vecuma sasniegšanai pensijas apmērs nedrīkst būt

mazāks par 80 procentiem no valsts noteiktā sociālā nodrošinājuma pabalsta. Šie grozījumi stājās spēkā 1997. gada 1. jūnijā.

1.2. Saeima 1999. gada 4. novembrī pieņēma būtiskus grozījumus likumā „Par valsts pensijām”, citastarp papildinot šā likuma 11. pantu ar trešo daļu. Tā noteica, ka personām, kuras sasniegušas 60 gadu vecumu, ir tiesības priekšlaicīgi pieprasīt vecuma pensiju, ja to apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 30 gadiem.

Šajos grozījumos tika arī noteikts, ka vecuma pensijas piešķiršanai nepieciešamais vecums vīriešiem – no 60 līdz 62 gadiem – ar 2000. gada 1. janvāri pieaug pakāpeniski – ar katra gada 1. janvāri par sešiem mēnešiem. Vienlaikus personām tika paredzētas tiesības saņemt vecuma pensiju priekšlaicīgi 80 procentu apmērā divus gadus pirms pensionēšanās vecuma sasniegšanas, ja to sociālās apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 30 gadiem.

1.3. Ar 2001. gada 20. decembra likumu „Grozījumi likumā „Par valsts pensijām””, kas stājās spēkā 2002. gada 1. janvārī, likuma „Par valsts pensijām” pārejas noteikumi tika papildināti ar 29. punktu. Tas noteica, ka līdz 2005. gada 1. jūlijam personām, kuru apdrošināšanas stāžs nav mazāks par 30 gadiem, divus gadus pirms vispārējā pensionēšanās vecuma sasniegšanas ir tiesības pensiju pieprasīt priekšlaicīgi, bet vīriešiem – ne agrāk kā no 60 gadu vecuma.

Likuma „Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 30. punktā tika noteikts, ka priekšlaicīgi piešķirtās vecuma pensijas apmērs ir 80 procenti no piešķirtās vecuma pensijas, taču tas nedrīkst būt mazāks par 80 procentiem no valsts sociālā nodrošinājuma pabalsta. Šāds nosacījums attiecās arī uz personām, kurām līdz 2002. gada 1. janvārim priekšlaicīgi piešķirtā vecuma pensija tika izmaksāta 80 procentu apmērā.

Ar pārejas noteikumu 31. punktu tika noteikts, ka personām, kuras izmantojušas priekšlaicīgās pensionēšanās iespējas laikā, kad kļuvušas par obligāti sociāli apdrošināmajām personām (darba ņēmējiem vai pašnodarbinātajiem), vecuma pensija nav izmaksājama līdz vispārējā pensionēšanās vecuma sasniegšanai.

1.4. Saeima ar 2005. gada 9. jūnija grozījumiem likumā „Par valsts pensijām” līdz 2008. gada 1. jūlijam pagarināja iespēju priekšlaicīgi saņemt vecuma pensiju. Šo termiņu Saeima atkārtoti pagarināja 2008. gada 19. jūnijā, pieņemot likumu „Grozījumi likumā „Par

valsts pensijām””. Ar minētajiem grozījumiem par datumu, līdz kuram iespējama priekšlaicīga pensionēšanās, tika noteikts 2011. gada 31. decembris.

1.5. Saeima 2009. gada 16. jūnijā pieņēma likumu „Grozījumi likumā „Par valsts pensijām””, kas stājās spēkā 2009. gada 1. jūlijā. Ar minētajiem grozījumiem likuma „Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 30. punkts tika izteikts šādā redakcijā: „Personām, kurām vecuma pensija saskaņā ar šo pārejas noteikumu 29. punktu piešķirta priekšlaicīgi no 2009. gada 1. jūlija, līdz šā likuma 11. panta pirmajā daļā noteiktā vecuma sasniegšanai pensijas izmaksas apmērs ir 50 procenti no piešķirtās vecuma pensijas. Personām, kurām vecuma pensija saskaņā ar šo pārejas noteikumu 29. punktu piešķirta priekšlaicīgi līdz 2009. gada 30. jūnijam, līdz šā likuma 11. panta pirmajā daļā noteiktā vecuma sasniegšanai pensiju turpina izmaksāt 80 procentu apmērā.”

2. 2010. gada 21. aprīlī tika ierosinātas lietas pēc Ramonas Pabērzas un Jāņa Ozoliņa konstitucionālajām sūdzībām, 2010. gada 28. aprīlī – lieta pēc Valda Graudiņa konstitucionālās sūdzības, bet 2010. gada 26. augustā – lieta pēc Olgas Nosenko konstitucionālās sūdzības. R. Pabērzas, J. Ozoliņa un O. Nosenko konstitucionālajās sūdzībās ir apstrīdēta likuma “Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 30. punkta (turpmāk – apstrīdētā norma) atbilstība Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1. un 109. pantam. Savukārt V. Graudiņa konstitucionālajā sūdzībā papildus ir apstrīdēta minētās normas atbilstība Satversmes 91. pantam. Lai veicinātu lietu vispusīgu un ātru iztiesāšanu, saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 22. panta sesto daļu 2010. gada 19. maijā tās tika apvienotas. Apvienotajai lietai Nr. 2010-29-01 tika piešķirts nosaukums „Par likuma “Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 30. punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 109. pantam”.

3. Pieteikumu iesniedzēji – **Ramona Pabērza, Jānis Ozoliņš, Valdis Graudiņš un Olga Nosenko** (turpmāk – Pieteikumu iesniedzēji) – norāda, ka apstrīdētās normas rezultātā priekšlaicīgās vecuma pensijas apjoms tika nepamatoti samazināts no 80 procentiem uz 50 procentiem. Tādējādi esot pārkāpti tiesiskas un demokrātiskas valsts pamatprincipi – tiesiskās

paļāvības princips un samērīguma princips.

3.1. Pieteikuma iesniedzēja R. Pabērza norāda, ka priekšlaicīgā vecuma pensija viņai nepieciešama, lai varētu segt izdevumus par dzīvokli, komunālajiem maksājumiem un veselības aprūpi. Iesniegumu Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras (turpmāk – VSAA) Rīgas pilsētas Vidzemes nodaļā Pieteikuma iesniedzēja R. Pabērza iesniedza 2009. gada 16. jūnijā. Priekšlaicīgā vecuma pensija viņai piešķirta ar 2009. gada 16. oktobra lēmumu no 2009. gada 14. jūlija līdz turpmākam.

Pieteikuma iesniedzējs J. Ozoliņš norāda, ka viņa darbs bijis fiziski smags un radījis jūtamas sekas viņa veselībai. Līdz ar to viņš paļāvies uz tādu vecuma pensijas apmēru, kas viņam pienāktos, priekšlaicīgi pensionējoties. Iesniegumu VSAA Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas nodaļā Pieteikuma iesniedzējs J. Ozoliņš iesniedza 2009. gada 25. jūnijā. Priekšlaicīgā vecuma pensija viņam piešķirta ar 2009. gada 27. jūlija lēmumu no 2009. gada 3. jūlija līdz turpmākam.

Pieteikuma iesniedzējs V. Graudiņš iesniegumu VSAA Valmieras reģionālajā nodaļā iesniedza 2009. gada 4. novembrī. Priekšlaicīgā vecuma pensija viņam piešķirta ar 2009. gada 28. decembra lēmumu no 2009. gada 1. decembra līdz turpmākam.

Savukārt Pieteikuma iesniedzējai O. Nosenko, izskatot viņas 2009. gada 4. septembra iesniegumu, VSAA Rīgas pilsētas Zemgales nodaļa ar 2009. gada 14. septembra lēmumu piešķīra priekšlaicīgo vecuma pensiju no 2009. gada 28. septembra līdz turpmākam. Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka viņai piešķirtā pensija ir mazāka par iztikas minimumu.

3.2. Satversmes 109. panta tvērumā ietilpstot arī priekšlaicīgās pensionēšanās iespēja, taču apstrīdētā norma minētajā pantā garantētās pamattiesības nepamatoti sašaurinot. Ja valsts kādu pamattiesību iekļāvusi konstitūcijā, tad tās pienākums esot arī to īstenot.

Vecuma pensija esot sociālās politikas jautājums, kam piemītot ilglaicīgs raksturs un kam nepieciešama stabilitāte. Vecuma pensijas saņēmēji esot īpaša sabiedrības daļa, jo viņu vienīgais iztikas avots esot piešķirtā pensija. Pieteikuma iesniedzēja O. Nosenko norāda, ka visu veidu pensiju aprēķināšanas un piešķiršanas kārtība ir spēkā jau ilgu laiku un balstīta uz noteiktiem principiem.

Likumdevējs apstrīdēto normu esot pieņēmis sasteigti. Par tajā ietvertajiem

grozījumiem likumdevējs neesot iepriekš informējis sabiedrību, kā arī neesot konsultējies ar ekspertiem.

Pieteikuma iesniedzēja O. Nosenko uzskata, ka likumdevējs nav centies mīkstināt apstrīdētās normas ietekmi uz sociāli neaizsargātu sabiedrības grupu, jo nav paredzējis pienākumu kompensēt vai atmaksāt priekšlaicīgās vecuma pensijas saņēmējiem ieturēto valsts pensijas samazinājumu. Tāpat likumdevējs neesot atvieglojis mazturīgā statusa iegūšanu pensionāriem, kuri pensionējušies priekšlaicīgi. Pieteikuma iesniedzējs J. Ozoliņš norāda, ka apstrīdētā norma neatbilst tiesiskuma principam, jo likumdevējs atkāpies no privātpersonām sākotnēji garantētajām tiesībām.

3.3. Pieteikumu iesniedzēji esot tiesiski paļāvušies uz to, ka priekšlaicīgās vecuma pensijas samazinājums būs tikai divdesmit, nevis piecdesmit procenti no vecuma pensijas apmēra. Tādējādi apstrīdētā norma esot sociāli netaisnīga, jo radījusi nelabvēlīgas sekas Pieteikumu iesniedzējiem.

Neesot pieļaujama valsts budžeta līdzekļu taupīšana uz neaizsargātas sabiedrības grupas rēķina. Apstrīdētās normas leģitīmais mērķis arī nevarot būt tāds, ka sociālā nodrošinājuma sniegšana personām tiktu sniegts tikai pieejamā finansējuma apmērā. Valstij esot jānodrošina tāds finansējums sociālo vajadzību apmierināšanai, kāds paredzēts normatīvajos aktos.

Ja sociālā budžeta finansējums ir nepietiekams, tad valstij esot jāizvērtē alternatīvi risinājumi, kā arī jānosaka saudzējoša pāreja uz jauno regulējumu. Šīs lietas ietvaros likumdevējs neesot izraudzījies apstrīdētās normas leģitīmā mērķa sasniegšanai piemērotus līdzekļus.

3.4. Pieteikuma iesniedzējs V. Graudiņš norāda, ka ir pieļauta atšķirīga attieksme pret personām, kurām priekšlaicīgās vecuma pensijas piešķirtas līdz 2009. gada 30. jūnijam, un personām, kuras to saņem no 2009. gada 1. jūlija. Pirmā personu grupa saņemot priekšlaicīgo vecuma pensiju 80 procentu apmērā no vecuma pensijas. Savukārt otrā personu grupa to saņemot 50 procentu apmērā no vecuma pensijas. Šāda atšķirīga attieksme neesot objektīvi pamatota un pieļaujama demokrātiskā sabiedrībā un tāpēc būtu atzīstama par neatbilstošu Satversmes 91. pantam.

4. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – **Saeima** – nepiekrīt Pieteikumu iesniedzēju viedoklim un uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1., 91. un 109. pantam.

4.1. Satversmes 109. pants neparedzot valstij pienākumu noteikt priekšlaicīgas vecuma pensijas piešķiršanas iespēju. Nākotnē esot paredzēts no šādas iespējas atteikties, tāpēc apstrīdētā norma neradot būtiskus personu tiesību ierobežojumus. Priekšlaicīgas pensijas piešķiršana esot pagaidu pasākums.

Vecuma pensijas un priekšlaicīgi piešķirtās vecuma pensijas mērķi esot atšķirīgi. Likuma norma par iespēju doties pensijā priekšlaicīgi esot izstrādāta ar mērķi nodrošināt minimālas sociālās garantijas pirmspensijas vecuma personām, kuras zaudējušas darbu un ilgstoši ir bezdarbnieki. Tās mērķis neesot garantēt sociālo nodrošinājumu sociālā riska – vecuma – iestāšanās gadījumā. Apstrīdētā norma attiecoties uz personām, kuras ir darbspējīgā vecumā un bezdarba gadījumā ir tiesīgas saņemt bezdarbnieka pabalstu. Apstrīdētā norma arī nodrošinot personai brīvu izvēli – priekšlaicīgi pensionēties vai turpināt darba tiesiskās attiecības.

Ļaujot priekšlaicīgi pensionēties, palielinoties pensionāru īpatsvars kopējā iedzīvotāju struktūrā un arī darbspējīgā vecuma iedzīvotāju noslodze. Likumā „Par valsts pensijām” noteiktā vecuma pensijas aprēķināšanas kārtība esot vērsta uz to, lai motivētu personas pieprasīt pensiju pēc iespējas vēlāk. Tad tās iegūtu tiesības uz lielāku pensiju.

Valstij esot jānodrošina pensiju sistēmas ilgtspēja. Tai esot pienākums savas saistības sociālo tiesību jomā samērot ar savām ekonomiskajām iespējām, lai netiktu apgrūtināta citu valsts pienākumu izpilde, tostarp citu sociālo tiesību realizēšana.

4.2. Atbilstoši Labklājības ministrijas sniegtajai informācijai 50 procentu apmērā izmaksājamās priekšlaicīgās vecuma pensijas vidējais apmērs valstī 2010. gada martā bijis 104,54 lati. Tomēr Pieteikuma iesniedzējai R. Pabērzejai priekšlaicīgi piešķirtā vecuma pensija gandrīz pilnīgi kompensējot iepriekšējo neto darba samaksu, bet Pieteikumu iesniedzējiem J. Ozoliņam un V. Graudiņam ievērojami pārsniedzot vidējās vecuma pensijas apmēru valstī. Līdz ar to personām, kurām priekšlaicīgi piešķirta vecuma pensija, vismaz minimālā līmenī tiekot garantēts Satversmes 109. pantā noteiktais sociālais nodrošinājums. Šāds sociālā

nodrošinājuma gadījums neesot minēts Satversmes 109. pantā, taču izrietot no minētajā pantā ietvertās norādes, ka ikvienam ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu arī citos likumā noteiktajos gadījumos.

4.3. Izdarot grozījumus likumā “Par valsts pensijām”, likumdevējs vairākkārt mainījis priekšlaicīgās pensionēšanās regulējumu. Tas esot pārskatījis termiņu, līdz kuram apstrīdētā norma ir spēkā, izmaksājamās pensijas apmēru un nepieciešamo apdrošināšanas stāžu. Ar 2001. gada 20. decembra grozījumiem priekšlaicīgās pensionēšanās regulējums ticis noteikts kā terminēta pārejas perioda norma. Priekšlaicīgās pensionēšanās normatīvais regulējums piecpadsmit gadu laikā neesot bijis stabils un nemainīgs, tajā vairākkārt izdarīti grozījumi, lai pielāgotos ekonomiskajai situācijai.

Apstrīdētā norma attiecoties uz sagaidāmām, nevis iegūtām tiesībām. Tā neskarot personas, kuras jau saņem priekšlaicīgo pensiju, proti, personas, kurām pensija piešķirta līdz 2009. gada 30. jūnijam. Pārējās personas apstrīdētās normas spēkā stāšanās brīdī neesot bijušas pensijas saņēmējas, kā arī vēl neesot pieteikušās uz priekšlaicīgās pensijas saņemšanu. Līdz ar to apstrīdētā norma atbilstot tiesiskās paļāvības principam.

4.4. Apstrīdētās normas leģitīmais mērķis esot sabiedrības labklājības nodrošināšana, jo tā vērsta uz valsts sociālās apdrošināšanas budžeta ilgtspējas nodrošināšanu. Tā tiekot sekmīgi īstenota, jo laika posmā no 2009. gada 1. jūlija līdz 2010. gada 31. martam sociālā budžeta izdevumi samazināti par 1,52 miljoniem latu. Pieteikumu iesniedzējiem neesot bijis iebildumu pret to, ka priekšlaicīgi piešķirtās vecuma pensijas apmērs ir 80 procenti. Līdz ar to likumdevēja lietotie līdzekļi esot piemēroti apstrīdētās normas leģitīmā mērķa sasniegšanai.

Apstrīdētā norma esot arī iespējami saudzējošākais risinājums šā mērķa sasniegšanai, jo ierobežojums attiecoties tikai uz tām personām, kuras nav sasniegušas likumā noteikto pensionēšanās vecumu. Apstrīdētā norma neattiecoties uz personām, kurām jau bija priekšlaicīgi piešķirta vecuma pensija.

Ierobežojums, kuru rada apstrīdētā norma, esot ievērojami mazāks par visas sabiedrības ieguvumu, tas sekmējot valsts sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta ieņēmumu un izdevumu līdzsvarošanu, kā arī veicinot valsts sociālās apdrošināšanas sistēmas darbību ilgtermiņā.

5. Pieaicinātā persona – **Latvijas Republikas Labklājības ministrija** – norāda, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1., 91. un 109. pantam.

Apstrīdētās normas mērķis bijis samazināt budžeta izdevumus, sabalansēt valsts sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta ieņēmumus un izdevumus, kā arī nodrošināt valsts sociālās apdrošināšanas sistēmas darbību ilgtermiņā un citu personu tiesības uz sociālo nodrošinājumu atbilstoši Satversmes 116. pantam.

Piemērojot 50 procentu ierobežojumu, valsts sociālā budžeta izdevumu samazinājums laika posmā no 2009. gada 1. jūlija līdz 2010. gada 31. jūlijam esot 3,02 miljoni latu. Līdz ar to apstrīdētā norma nodrošinot valsts sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta izdevumu samazināšanu un attiecīgi sekmējot ieņēmumu un izdevumu līdzsvarošanu.

Valsts sociālā apdrošināšana darbojoties pēc solidaritātes principa. Sociālās apdrošināšanas pakalpojumu izmaksai varot izmantot tikai valsts sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta līdzekļus. Citi līdzekļi, ar kādiem izvirzīto mērķi varētu sasniegt, esot personām nelabvēlīgāki vai radītu nelabvēlīgas sociālekonomiskas sekas.

Likumdevējs esot izvēlējis saudzīgāko risinājumu, jo apstrīdētajā normā ietvertais samazinājums attiecoties tikai uz tiem pensijas saņēmējiem, kuri nav sasnieguši likumā noteikto pensionēšanās vecumu, proti, uz personām darbības vecumā. Šajā periodā personām esot tiesības uz bezdarbnieka statusu un bezdarbnieka pabalstu. Ja persona nevarot strādāt veselības stāvokļa dēļ un tai noteikta invaliditāte, tad tā iegūstot tiesības uz invaliditātes pensiju.

Priekšlaicīgās pensionēšanās normatīvais regulējums neesot bijis noteikts, un izmaiņas tajā ne vienmēr bijušas personām labvēlīgas. Apstrīdētā norma ietekmējot personu sagaidāmās, nevis jau iegūtās tiesības. Līdz ar to tā neskarot jau nodibinātās tiesiskās attiecības.

6. Pieaicinātā persona – **Latvijas Republikas tiesībsargs** (turpmāk – Tiesībsargs) – norāda, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1., 91. un 109. pantam.

6.1. Iespēja pretendēt uz sociālo aizsardzību pirms paredzētā pensionēšanās vecuma esot uzskatāma par papildu tiesībām, kas pārsniedz valsts pienākumu garantēt sociālā

nodrošinājuma minimumu sociālā riska iestāšanās gadījumos. Tiesības uz priekšlaicīgu pensijas saņemšanu esot vērtējamas kā pagaidu rakstura papildu sociālā garantija personām ar lielu sociālās apdrošināšanas stāžu. Šīs garantijas mērķis esot pirmspensijas vecuma personu sociālā aizsardzība gadījumos, kad tās nespēj iekļauties darba tirgū.

6.2. Valsts budžeta sabalansēšanas procesā varot rasties nepieciešamība samazināt budžeta izdevumus, lai nodrošinātu pensiju turpmāku izmaksu. Šāds mērķis esot leģitīms. Neesot šaubu, ka izmaksājamo pensiju apmēra samazināšana nodrošina budžeta izdevumu samazināšanu.

Ar apstrīdēto normu varot sasniegt tās leģitīmo mērķi, taču to esot iespējams sasniegt arī ar citiem, alternatīviem līdzekļiem – priekšlaicīgās pensijas kā papildu sociālās garantijas atcelšanu vai samazināšanu mazākā apmērā, vai arī jau priekšlaicīgi piešķirto vecuma pensiju samazināšanu. Apstrīdētā norma paredzot samazināt priekšlaicīgi piešķirtās vecuma pensijas tikai tām personām, kurām apstrīdētās normas pieņemšanas brīdī vēl nebija radušās tiesības uz priekšlaicīgu vecuma pensiju. Līdz ar to likumdevējs esot izvēlējis saudzējošu līdzekli mērķa sasniegšanai.

6.3. Valsts sociālās apdrošināšanas sistēmas stabilizēšana un darbības ilgtermiņa nodrošināšana esot būtiska sabiedrības labklājībai. Sociālo tiesību mērķis esot aizsargāt visas sabiedrības intereses, bet gadījumos, kad tās saduras ar indivīda tiesībām, – meklēt saprātīgu līdzsvaru starp tām. Arī sociāli atbildīgas valsts princips prasot, lai valsts uztur tādu sociālās drošības sistēmu, kas spēj nodrošināt aizsardzību sociālā riska gadījumā.

Papildu sociālo garantiju ierobežojums smagos ekonomiskos apstākļos esot samērojams ar sociālā budžeta ilgtspējas nodrošināšanu. Sabiedrības ieguvums šajā gadījumā esot lielāks par apstrīdētās normas radīto tiesību ierobežojumu.

6.4. Personām varējusi rasties likumīga, pamatota un saprātīga paļāvība uz to, ka tās iegūs tiesības saņemt vecuma pensiju 80 procentu apmērā, iestājoties nepieciešamajiem priekšnoteikumiem. Paļāvība varējusi rasties uz sagaidāmām tiesībām. Līdz ar to tiesiskās paļāvības aizsardzības apmērs esot mazāks nekā gadījumā, ja paļāvība būtu radusies uz jau iegūtām tiesībām. Ieviešot apstrīdēto normu, tiesiskās paļāvības aizsardzībai neesot paredzēta nedz kompensācija, nedz arī saudzējošs pārejas periods. Taču svarīgs esot apstrīdētās normas

kā papildu sociālās garantijas raksturs. Tā saglabājot tiesības uz priekšlaicīgo vecuma pensiju, paredzot vienīgi samazinātu tās apmēru un ierobežojot vēl neiegūtas tiesības.

7. Pieaicinātā persona – **Latvijas Pensionāru federācija** – norāda, ka apstrīdētā norma neatbilst Satversmes 1., 91. un 109. pantam.

Apstrīdētā norma pārkāpjot tiesiskās paļāvības, samērīguma un sociāli atbildīgas valsts principus.

Priekšlaicīgās pensionēšanās iespēja valstī esot noteikta līdz 2011. gada 31. decembrim. Līdz ar to pirmspensijas vecuma iedzīvotāji paļāvušies uz to, ka šis nosacījums būs spēkā un pensijas apmērs paliks nemainīgs. Apstrīdētā norma esot pieņemta bez jebkāda izvērtējuma un iepriekšējas apspriešanas ar nevalstiskajām organizācijām un sabiedrību kopumā. Neesot arī izvērtēta apstrīdētās normas ietekme uz pirmspensijas vecuma personām. Tā rezultātā priekšlaicīgās vecuma pensijas saņēmēji esot nepamatoti sadalīti divās grupās. Līdz ar to apstrīdētā norma esot radījusi diskriminācijas situāciju.

Labums, ko valsts gūstot no apstrīdētās normas, neesot samērojams ar personu zaudējumiem. Arī ekonomiskās lejupslīdes apstākļos valsts pienākums esot sagādāt vecajiem cilvēkiem sociālo nodrošinājumu vismaz minimālā līmenī.

Sociālās apdrošināšanas budžeta ilgtspējas nodrošināšanai Labklājības ministrija izstrādājusi koncepciju par sociālās apdrošināšanas sistēmas stabilitāti ilgtermiņā, kurā paredzēti arī citi, alternatīvi risinājumi, piemēram, pensiju piemaksu pārcelšana uz valsts pamatbudžetu.

8. Pieaicinātā persona – *Mg. mpa. Maija Poršnova* – norāda, ka priekšlaicīgās pensionēšanās iespēja savulaik ieviesta sakarā ar to, ka sievietēm pensijas vecums paaugstināts par septiņiem gadiem un bijis nepieciešams mīkstināt šo pārmaiņu. Tikai vēlāk priekšlaicīgā pensionēšanās tikusi izmantota kā sociālās aizsardzības pasākums cilvēkiem, kuri pirms pensijas vecuma sasniegšanas ir palikuši bez darba. M. Poršnova uzskata, ka šā mērķa sasniegšanai nav izraudzīts veiksmīgs paņēmieni. Priekšlaicīgā pensionēšanās esot dārgs un neefektīvs mehānisms. Tas radot apstākļus, kuros darba tirgu pamet darbspējīgi un

pieredzējuši darbinieki. Tāpēc likumdevējam vajadzētu radīt priekšnoteikumus tam, lai personas pēc iespējas retāk dotos priekšlaicīgā pensijā.

Lielākajā daļā Eiropas valstu vispār neesot iespēju priekšlaicīgi pensionēties. Savukārt dažās valstīs šī iespēja neesot iekļauta valsts pensiju shēmā.

Varot piekrist Saeimas atbildes rakstā norādītajam, ka priekšlaicīgās pensionēšanās normatīvais regulējums nav bijis stabils un tajā vairākkārt izdarīti grozījumi. Likumdevējs pārejas noteikumos devis personām tiesības līdz 2011. gada beigām doties priekšlaicīgā pensijā. Tātad indivīds varējis paļauties uz to, ka līdz noteiktam brīdim priekšlaicīgā pensionēšanās iespēja būs spēkā.

Personām, kuras nav sasniegušas pensijas vecumu, esot lielākas izvēles iespējas nekā pensijas vecumu sasniegušajiem cilvēkiem. Normatīvais regulējums padarot priekšlaicīgo pensionēšanos pievilcīgu arī gadījumos, kad cilvēkam ir tiesības saņemt cita veida sociālo atbalstu. Priekšlaicīga pensionēšanās ļoti ietekmējot pensiju pietiekamību nākotnē.

Saskaņā ar 2009. gada statistikas datiem no visām pensijām, kas piešķirtas no jauna, 21,1 procentu veidojušas priekšlaicīgās pensijas. Priekšlaicīgā pensionēšanās nesamērīgi palielinot sociālās apdrošināšanas sistēmas noslodzi. No vienas puses, priekšlaicīgā pensionēšanās destabilizējot sociālās apdrošināšanas budžetu, no otras puses – samazinot tā ieņēmumus. Līdz ar to priekšlaicīgās pensionēšanās iespējas atcelšana būtu vērtējama pozitīvi. Neesot pieņemama tāda prakse, ka termiņš, līdz kuram sociālā garantija darbojas, regulāri tiek pagarināts, radot iedzīvotājos sajūtu, ka tā darbosies vienmēr.

9. Pieaicinātā persona – Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes lektore Anita Kovaļevska – sniegusi viedokli par likuma „Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 30. punkta pirmā teikuma atbilstību Satversmes normām.

9.1. Neesot pamata apstrīdēt Saeimas norādīto, ka priekšlaicīgās vecuma pensijas paredzētas tāpēc, ka pirmspensijas vecuma personas ir īpaša riska grupa bezdarba ziņā. Tomēr priekšlaicīgā vecuma pensija esot atzīstama par sociālo nodrošinājumu vecuma gadījumā. Likumā neesot noteikts, ka priekšlaicīgās vecuma pensijas piešķiršanas priekšnoteikums būtu ilgstošs bezdarbs. Satversme un starptautiskie cilvēktiesību dokumenti nenosakot minimālo

vecumu, kuru sasniegušām personām valstis drīkstētu piešķirt vecuma pensiju. Tātad valsts ir tiesīga pati noteikt, no kāda vecuma persona var saņemt vecuma pensiju.

Neesot būtisku atšķirību starp vecuma pensiju un priekšlaicīgo vecuma pensiju regulējumu, lai gan priekšlaicīgā pensionēšanās šobrīd pastāvēt kā pagaidu institūts. Līdz ar to priekšlaicīgā pensija esot ienākumus aizstājošs sociālais nodrošinājums vecuma gadījumā.

9.2. Valsts iepriekš noteiktā sociālā nodrošinājuma līmeņa samazināšana esot uzskatāma par tiesību uz sociālo nodrošinājumu ierobežošanu. Varot prezumēt, ka apstrīdētās normas sagatavošana un pieņemšana bijusi sasteigta, sabiedrība par tās pieņemšanu iepriekš nav pienācīgi un savlaicīgi informēta un likumdevējs nav ar pietiekamu rūpību izvērtējis alternatīvas.

Apstrīdētā norma esot vērsta uz citu cilvēku tiesību un sabiedrības labklājības aizsardzību. Tātad apstrīdētajai normai esot leģitīms mērķis. Tomēr ar to noteiktais ierobežojums neesot samērīgs. A. Kovaļevska apšaubā, ka nav citu, mazāk ierobežojošu līdzekļu šā mērķa sasniegšanai. Saeima neesot pierādījusi, ka ierobežojums noteikts tikai pēc visu alternatīvu visrūpīgākās izvērtēšanas un līdz ar to nav citu, mazāk ierobežojošu līdzekļu. Labums, ko no apstrīdētās normas iegūstot sabiedrība, neesot lielāks par indivīda tiesībām nodarīto kaitējumu.

9.3. Likumdevējam varētu būt pamats pārskatīt priekšlaicīgās pensionēšanās noteikumus un samazināt izmaksājamo pensijas apmēru arī tad, ja valstī nebūtu ekonomiskās krīzes. Priekšlaicīgās pensionēšanās noteikumi nedrīkstētu būt tādi, kas mudinātu personu pensionēties, kaut arī tai ir darbs vai cits pastāvīgs ienākumu avots.

Ņemot vērā to, ka priekšlaicīgā vecuma pensija atzīstama par ienākumus aizstājošu sociālo nodrošinājumu, valstij esot jānodrošina tiesības uz sociālo nodrošinājumu vismaz minimālā līmenī neatkarīgi no vecuma, kad pensija tiek piešķirta. A. Kovaļevska uzskata, ka sociālā nodrošinājuma minimālais līmenis nedrīkstētu būt zemāks par standartiem, kas tiek izmantoti Eiropas Sociālās hartas piemērošanas praksē (Eiropas Sociālās hartas 12. panta pirmā daļa un 13. panta pirmā daļa). Latvija esot tiesīga noteikt augstāku, bet ne zemāku standartu. Eiropā plaši atzīts esot tāds standarts, ka sociālās drošības sistēmas maksājumi nedrīkstētu būt mazāki par 50 procentiem no rīcībā esošo ienākumu mediānas.

Latvijā esot samērā daudz tādu pensionāru, kuriem priekšlaicīgi piešķirtās vecuma pensijas izmaksājamais apmērs ir mazāks par 40 un 50 procentiem no rīcībā esošo ienākumu mediānas. Šajos gadījumos neesot nodrošinātas tiesības uz pietiekama apmēra pensiju. Likumdevējam, pieņemot apstrīdēto normu, vajadzējis izstrādāt diferencētu pieeju un neattiecināt ierobežojumus uz pensijām, kuras bija mazākas vai ierobežojuma piemērošanas rezultātā kļuva mazākas par 50 procentiem no rīcībā esošo ienākumu mediānas. Līdz ar to apstrīdētajā normā ietvertais ierobežojums neesot atzīstams par samērīgu.

9.4. Īsais periods starp apstrīdētās normas pieņemšanu un stāšanos spēkā ticis pamatots ar būtiskām sabiedrības interesēm. Taču varot būt arī tādas situācijas, ka persona pieņēmusi lēmumu par priekšlaicīgu pensionēšanos, pastāvot labvēlīgākam tiesiskajam regulējumam, bet pensija tai piešķirta tad, kad spēkā jau bijis jauns, nelabvēlīgāks regulējums.

Konkrētajā gadījumā esot iespējams konstatēt atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos vai salīdzināmos apstākļos, taču šādai atšķirīgai attieksmei esot objektīvs un saprātīgs pamats – nepieciešamība aizsargāt cilvēku tiesības un sabiedrības labklājību.

A. Kovaļevska uzskata, ka būtu bijis labāk, ja likumdevējs par nošķiršanas datumu būtu noteicis iesnieguma iesniegšanas, nevis pensijas piešķiršanas dienu. Tomēr no apstrīdētās normas pieņemšanas brīža līdz tās spēkā stāšanās brīdim pagājušas divas nedēļas. Tas esot bijis pietiekami ilgs laiks, lai persona paspētu atsaukt savu iesniegumu, ja to vēlētos. Līdz ar to tiesiskās paļāvības princips neesot pārkāpts.

Secinājumu daļa

10. Pieteikumu iesniedzēji lūdz Satversmes tiesu izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību tiesiskās paļāvības un samērīguma principiem, kas izriet no Satversmes 1. panta. Tāpat Pieteikumu iesniedzēji lūdz izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 109. pantā nostiprinātajām tiesībām uz sociālo nodrošinājumu un Satversmes 91. pantā noteiktajam vienlīdzības principam.

No pieteikumiem un Saeimas atbildes raksta secināms, ka apstrīdētā norma attiecas uz sociālo tiesību jomu un lietā tiek apstrīdēta likumdevēja rīcība, kas, pēc Pieteikumu

iesniedzēju domām, ierobežo viņiem Satversmē noteiktās tiesības uz sociālo nodrošinājumu.

Pieteikumu iesniedzēji uzsver, ka personas, kurām priekšlaicīgā vecuma pensija piešķirta no 2009. gada 1. jūlija, tiek nostādītas nevienlīdzīgā situācijā salīdzinājumā ar tām personām, kurām šī pensija piešķirta līdz 2009. gada 30. jūnijam. Līdz ar to Satversmes tiesai jāizvērtē, vai apstrīdētajā normā noteiktais pensijas apmēra samazinājums atbilst Satversmes 91. pantam.

11. Satversmes 91. pants nosaka: “Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas.”

Satversmes 91. panta otrajā teikumā nostiprinātā diskriminācijas aizlieguma principa mērķis ir novērst iespēju, ka demokrātiskā un tiesiskā valstī, pamatojoties uz kādu nepieļaujamu kritēriju, piemēram, rasi, tautību vai dzimumu, tiktu ierobežotas personas pamattiesības (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 29. decembra sprieduma lietā Nr.2008-37-03 6. punktu*). Tomēr lietas materiālos nav norādīts, ka apstrīdētajā normā paredzētā atšķirīgā attieksme būtu balstīta uz kādu nepieļaujamu kritēriju.

Līdz ar to šīs lietas ietvaros apstrīdētā norma tiks vērtēta vienlīdzības principa, nevis diskriminācijas aizlieguma kontekstā.

12. Satversmes tiesa, interpretējot Satversmes 91. panta pirmo teikumu, ir atzinusi, ka vienlīdzības princips liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2001. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2000-07-0409 secinājumu daļas 1. punktu un 2008. gada 29. decembra sprieduma lietā Nr. 2008-37-03 7. punktu*). Atšķirīgai attieksmei nav objektīva un saprātīga pamata, ja tai nav leģitīma mērķa vai ja nav samērīgas attiecības starp izraudzītajiem līdzekļiem un nospraustajiem mērķiem (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 23. decembra sprieduma lietā Nr. 2002-15-01 secinājumu*

daļas 3. punktu).

Izvērtējot, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, Satversmes tiesai ir jānoskaidro: 1) vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos; 2) vai apstrīdētā norma paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret šīm personām; 3) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis, un vai ir ievērots samērīguma princips.

13. Tiesības priekšlaicīgi saņemt vecuma pensiju izriet no likuma „Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 29. punkta. Tas paredz divus priekšnoteikumus, kuriem iestājoties, personai ir tiesības priekšlaicīgi pieprasīt vecuma pensiju. Proti, personas apdrošināšanas stāžs nedrīkst būt mazāks par 30 gadiem, un tai ir tiesības priekšlaicīgi pensionēties divus gadus pirms vispārējā pensionēšanās vecuma sasniegšanas. Tātad tiesības priekšlaicīgi saņemt vecuma pensiju ir visām personām, kuras atbilst abiem iepriekš norādītajiem kritērijiem.

Apstrīdētā norma nepārprotami atšķir divas personu grupas, kas var īstenot savas tiesības priekšlaicīgi pensionēties: 1) personas, kurām priekšlaicīgā vecuma pensija piešķirta līdz 2009. gada 30. jūnijam; 2) personas, kurām priekšlaicīgā vecuma pensija piešķirta no 2009. gada 1. jūlija. Abās minētajās grupās ietilpst personas, kuras atbilst priekšlaicīgās pensionēšanās priekšnoteikumiem. Ja kāda persona neatbilst minētajiem priekšnoteikumiem, tad tai nav tiesību saņemt priekšlaicīgo vecuma pensiju. Tātad likumdevējs abām personu grupām ir noteicis vienādus kritērijus, kas jāizpilda, lai pretendētu uz priekšlaicīgu vecuma pensiju.

Patlaban personām tiesības vecuma pensiju pieprasīt priekšlaicīgi ir līdz 2011. gada 31. decembrim. Saeima, izdarot grozījumus likumā „Par valsts pensijām”, šo termiņu ir vairākkārt pagarinājusi un attiecinājusi uz abām personu grupām, kuras izmanto savas tiesības priekšlaicīgi saņemt vecuma pensiju.

Līdz ar to abas personu grupas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.

14. Apstrīdētā norma noteic, ka personas, kurām priekšlaicīgā vecuma pensija

piešķirta līdz 2009. gada 30. jūnijam, to turpina saņemt 80 procentu apmērā no piešķirtās vecuma pensijas. Savukārt personas, kurām priekšlaicīgā vecuma pensija piešķirta no 2009. gada 1. jūlija, to saņem 50 procentu apmērā no piešķirtās vecuma pensijas. Tātad apstrīdētā norma katrai personu grupai nosaka atšķirīgu priekšlaicīgās vecuma pensijas apmēru.

Pieteikuma iesniedzējs V. Graudiņš norāda, ka atšķirīgais priekšlaicīgās vecuma pensijas izmaksas apmērs nostādot tos pensionārus, kuriem vecuma pensija piešķirta priekšlaicīgi līdz 2009. gada 30. jūnijam, privileģētākā stāvoklī nekā otru pensionāru grupu (*sk. lietas materiālu 43. lpp.*).

Priekšlaicīgā pensionēšanās ietilpst sociālo tiesību jomā. Tā ir sociālā garantija, kuru likumdevējs līdz 2011. gada 31. decembrim nodrošina noteiktam personu lokam, ja persona atbilst šā sprieduma 11.1. punktā norādītajiem priekšnoteikumiem. Satversmes tiesa vairākos spriedumos atzinusi, ka valstij ir rīcības brīvība to metožu un mehānismu izvēlē, ar kādiem sociālās tiesības īstenojamas (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2001. gada 13. marta sprieduma lietā Nr. 2000-08-0109 secinājumu daļas pirmo rindkopu*). Likumdevējs, izvērtējis valsts ekonomiskās iespējas un citus apstākļus, var izmantot savu rīcības brīvību un veidot sociālās drošības sistēmu, nosakot tās darbības vispārējos principus, līdzekļu iemaksāšanas, administrēšanas, pārvaldīšanas un izmaksāšanas noteikumus (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 1. decembra sprieduma lietā Nr. 2010-21-01 15. punktu*). Izmantojot savu rīcības brīvību, likumdevējs abām personu grupām ir noteicis iespēju izmantot tām paredzētās tiesības saņemt vecuma pensiju priekšlaicīgi, bet atšķirīgu izmaksas apmēru.

Līdz ar to apstrīdētā norma nodrošina abām personu grupām tiesības saņemt vecuma pensiju priekšlaicīgi, taču pensijas izmaksas apmēra ziņā paredz atšķirīgu attieksmi pret tām.

15. Satversmes 116. pantā nav minētas personai Satversmes 91. pantā garantētās tiesības, tomēr tas nenozīmē, ka šīs tiesības ir absolūtas un tām nevar noteikt ierobežojumus. Satversme ir vienots veselums, un tajā ietvertās normas tulkojamas sistēmiski. Pieņēmums, ka Satversmes 91. pantā paredzētajām tiesībām vispār nevar noteikt ierobežojumus, nonāktu

pretrunā gan ar to mērķiem, gan ar citos Satversmes pantos garantētajām citu personu pamattiesībām.

Satversmes tiesa ir arī secinājusi, ka “vienlīdzība pieļauj diferencētu pieeju, ja tā demokrātiskā sabiedrībā ir attaisnojama” (*Satversmes tiesas 2001. gada 26. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-02-0106 secinājumu daļas 6. punkts*).

Vairākos Satversmes tiesas spriedumos ir secināts, ka 2009. gadā Latvijas valsts ekonomiskās lejupslīdes situācijā bija spiesta būtiski samazināt budžeta izdevumus (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2010. gada 18. janvāra spriedumu lietā Nr. 2009-11-01*).

Kā norāda Saeima, likumdevēja mērķis, pieņemot apstrīdēto normu, bija nodrošināt sabiedrības labklājību, kā arī valsts sociālās apdrošināšanas budžeta ilgtspēju, līdzsvarojot tā ieņēmumus un izdevumus. Valstij ir ne tikai tiesības, bet arī pienākums savas saistības sociālo tiesību jomā samērot ar savām ekonomiskajām iespējām, citādi var tikt apgrūtināta valsts pienākumu izpilde, tai skaitā citu sociālo tiesību realizēšana (*sk. lietas materiālu 129. lpp.*).

Līdz ar to apstrīdētās normas leģitīmais mērķis ir sabiedrības labklājības nodrošināšana un aizsardzība, kā arī citu personu tiesību aizsardzība.

16. Lai izvērtētu, vai likumdevēja pieņemtā tiesību norma atbilst samērīguma principam, jānoskaidro: 1) vai likumdevēja lietotie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai; 2) vai šāda rīcība ir nepieciešama, t.i., vai mērķi nevar sasniegt ar citiem, indivīda tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem; 3) vai likumdevēja darbība ir samērīga jeb atbilstoša, t.i., vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu. Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad tā neatbilst arī samērīguma principam un ir prettiesiska (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. 2001-12-01 secinājumu daļas 3.1. punktu*).

16.1. Saeima norāda, ka 2009. gadā ievērojami pasliktinājās situācija valsts sociālās apdrošināšanas speciālajā budžetā. Tāpēc tika ieviestas izmaiņas normatīvajos aktos, kas reglamentē valsts sociālās apdrošināšanas jomu (*sk. lietas materiālu 131. lpp.*).

Priekšlaicīgo pensiju izmaksas apmēra samazināšana ir risinājums, ar kura palīdzību

likumdevējs varēja nodrošināt šā sprieduma 15. punktā norādītā leģitīmā mērķa sasniegšanu. Var piekrist Saeimai, ka izraudzītais līdzeklis – samazināt priekšlaicīgo vecuma pensiju izmaksas apmēru personām, kurām tās piešķirtas no 2009. gada 1. jūlija, – palīdzējis nodrošināt sociālā budžeta ilgtspēju (*sk. lietas materiālu 132. lpp.*). Arī VSAA sniegtā informācija apstiprina, ka ievērojamam personu lokam, proti, 6,6 tūkstošiem, pēc apstrīdētās normas spēkā stāšanās tiek dota iespēja saņemt priekšlaicīgo vecuma pensiju (*sk. lietas materiālu 185. lpp.*).

Līdz ar to apstrīdētā norma ir piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai.

16.2. Pieteikumu iesniedzēji norāda, ka apstrīdētā norma pieņemta sasteigti, nekonsultējoties ar ekspertiem, kā arī nemeklējot atbilstošāko un saudzējošāko risinājumu. Tāpat likumdevējs neesot noteicis saudzējošu pāreju uz jauno regulējumu (*sk. lietas materiālu 5., 22.–24., 43.–45. un 71.–74. lpp.*).

Satversmes tiesa norāda, ka tiesību normas pieņemšanas procesā tiek uzklauti un vērtēti viedokļi. Tomēr normatīvais regulējums neparedz noteiktu formu, kādā likumdevējam būtu jāuzklausa konkrētas organizācijas vai personas, vai arī to, ka negatīvs šādu organizāciju vai personu viedoklis liegtu likumdevējam konkrētās normas pieņemt (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2009-08-01 17.2. punktu*).

Satversmes tiesa konstatē, ka Labklājības ministrijas papildu priekšlikumus likumprojektam „Grozījumi likumā „Par valsts pensijām”” Ministru kabinets 2009. gada 14. jūnija ārkārtas sēdē nolēma nosūtīt Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijai, proti, iekļaut minētajā likumprojektā apstrīdēto normu. Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisija minētos priekšlikumus 2009. gada 15. jūnija sēdē atbalstīja.

Pieteikumu iesniedzēji norāda, ka lēmums par priekšlaicīgās vecuma pensijas apmēra samazināšanu no 2009. gada 1. jūlija pieņemts īsā laika posmā. Tomēr šāda kārtība nav pretrunā ar Satversmi, kā arī Saeimas kārtības rulli, kas ļauj likumprojektus izskatīt steidzamības kārtībā. Tā kā atbildīgā Saeimas komisija atbalstīja iesniegto priekšlikumu, Saeimai nebija šķēršļu pieņemt likumu „Grozījumi likumā „Par valsts pensijām”” jau vienu dienu pēc Saeimas komisijas sēdes, proti, 2009. gada 16. jūnijā (*sk. lietas materiālu 160. un 171. lpp.*).

Saprātīgs pārejas periods ir nepieciešams galvenokārt tādēļ, ka persona, paļaujoties uz konkrētu normatīvo regulējumu un tajā ietvertajām tiesībām, ir iekārtojusi savu dzīvi, veidojusi nākotnes plānus, uzņēmusies saistības. Pārejas periods ir nepieciešams, lai persona varētu pārorientēties atbilstoši kārtībai, kas paredzēta jaunajā tiesiskajā regulējumā (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2009-08-01 25. punktu*). Tomēr Saeima, izdarot grozījumus tiesiskajā regulējumā, izvērtē, vai konkrētā gadījumā ir nepieciešami pārejas noteikumi, tostarp pārejas periods līdz jaunā regulējuma spēkā stāšanās dienai.

„Grozījumi likumā „Par valsts pensijām”” Saeimā tika pieņemti 2009. gada 16. jūnijā, bet spēkā stājās 2009. gada 1. jūlijā. Līdz ar to personām, kuras līdz grozījumu spēkā stāšanās dienai bija iesniegušas VSAA priekšlaicīgās pensionēšanās iesniegumus, bija iespēja tos atsaukt. Personas to varēja izdarīt ne vien laika posmā no 2009. gada 16. jūnija līdz 2009. gada 1. jūlijam, bet arī līdz dienai, kad tika pieņemts VSAA lēmums par priekšlaicīgās vecuma pensijas piešķiršanu.

Satversmes tiesai nav pamata uzskatīt, ka Pieteikumu iesniedzējiem nebija iespējams uzzināt datumu, ar kuru viņiem varētu tikt piešķirta priekšlaicīgā vecuma pensija. Tādējādi Pieteikumu iesniedzējiem bija iespēja novērst to, ka viņiem tiek piemērota apstrīdētā norma.

Saeima norāda, ka apstrīdētā norma esot iespējami saudzējošākais risinājums legītimā mērķa sasniegšanai, jo ierobežojums attiecoties tikai uz tām personām, kuras nav sasniegušas likumā noteikto pensionēšanās vecumu. Proti, tā neattiecoties uz personām, kurām jau bija priekšlaicīgi piešķirta vecuma pensija (*sk. lietas materiālu 131. lpp.*).

Satversmes tiesas uzdevums ir izvērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmē noteiktajām pamattiesībām, nevis aizstāt likumdevēja rīcības brīvību ar savu viedokli par racionālāko risinājumu (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 15. februāra sprieduma lietā Nr. 2004-19-01 7.5. punktu*).

Pieņemot apstrīdēto normu, likumdevējs izšķīrās par tādu risinājumu, kas nosaka samazinātu priekšlaicīgās vecuma pensijas izmaksu personām, kurām līdz 2009. gada 30. jūnijam ar VSAA lēmumu šāda pensija nebija piešķirta. Arī ekonomiskās lejupslīdes apstākļos likumdevējam ir pienākums nodrošināt valsts sociālā budžeta ilgtspēju, ja vien

netiek izmantoti tādi līdzekļi, kas nesamērīgi ierobežo cilvēku pamattiesības.

Satversmes tiesa nav guvusi apstiprinājumu tam, ka, samazinot priekšlaicīgās vecuma pensijas apmēru tai personu grupai, kurai apstrīdētās normas pieņemšanas laikā šī pensija vēl nebija piešķirta, tiktu nesamērīgi ierobežotas personu pamattiesības. Var piekrist A. Kovaļevskas norādītajam, ka likumdevējs varētu pārskatīt priekšlaicīgās pensionēšanās noteikumus un samazināt izmaksājamo pensijas apmēru arī tad, ja valstī nebūtu ekonomiskās krīzes (*sk. lietas materiālu 210. lpp.*).

Tāpat likumdevēja izraudzītais līdzeklis nodrošina to, ka netiek pasliktināts to personu stāvoklis, kurām priekšlaicīgā vecuma pensija piešķirta līdz 2009. gada 30. jūnijam. Vienlaikus arī citām personām tiek nodrošināta iespēja priekšlaicīgi pensionēties, iegūstot tiesības uz pensijas izmaksu tādā apmērā, kāds noteikts apstrīdētās normas pirmajā teikumā.

Likumdevēja rīcība ir nepieciešama, jo apstrīdētās normas leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar citiem, indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem.

16.3. Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka likumdevējs nepamatoti vērsies pret sociāli neaizsargātu sabiedrības grupu. Proti, tas nav paredzējis kompensēt vai atmaksāt vecuma pensijas saņēmējiem ieturētos līdzekļus, kā arī nav piemērojis citus līdzekļus, kas atvieglotu mazuļīgā statusa iegūšanu pensionāriem, kuri pensionējušies priekšlaicīgi (*sk. lietas materiālu 24. un 72. lpp.*).

Satversmes tiesai nav pamata apšaubīt Saeimas norādīto, ka priekšlaicīgās pensionēšanās mērķis nav garantēt sociālo nodrošinājumu vecuma iestāšanās gadījumā (*sk. lietas materiālu 129. lpp.*). Turklāt līdz apstrīdētās normas spēkā stāšanās dienai vēl nebija izpildījušies priekšnoteikumi, kas Pieteikumu iesniedzējiem ļautu saņemt priekšlaicīgo vecuma pensiju.

Satversmes tiesa nepiekrīt Pieteikumu iesniedzēju viedoklim, ka personām, kurām priekšlaicīgā vecuma pensija piešķirta no 2009. gada 1. jūlija, būtu jāsaņem kompensācija. Vēl nepiešķirtās priekšlaicīgās vecuma pensijas izmaksas apmērs nav uzskatāms par ieturējumu, kas varētu tikt attiecināts uz nodibinātām tiesiskajām attiecībām. Likumdevējam nav pienākuma nodrošināt personas, kuras apstrīdētās normas spēkā stāšanās dienā vēl nebija priekšlaicīgi pensionējušās, ar kompensācijām vai sociālajiem atvieglojumiem.

Saeima pamatoti norāda, ka izraudzītais līdzeklis sekmē valsts sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta ieņēmumu un izdevumu līdzsvarošanu, kā arī veicina valsts sociālās apdrošināšanas sistēmas darbību ilgtermiņā (*sk. lietas materiālu 132. lpp.*). Apstrīdētā norma nodrošina to, ka priekšlaicīgā vecuma pensija līdz 2011. gada 31. decembrim varēs tikt piešķirta visiem pretendentiem, kuri atbilst likumā minētajiem priekšlaicīgas pensionēšanās kritērijiem. Tādējādi sabiedrības ieguvums no apstrīdētās normas ir lielāks par indivīdam nodarīto zaudējumu un apstrīdētā norma atbilst samērīguma principam.

Apstrīdētā norma nav pretrunā ar Satversmes 91. panta pirmajā teikumā noteikto vienlīdzības principu.

17. Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka apstrīdētajā normā noteiktais priekšlaicīgās vecuma pensijas apmēra samazinājums līdz 50 procentiem no piešķirtās vecuma pensijas neatbilst Satversmes 109. pantam, kā arī pārkāpj tiesiskās paļāvības principu, kas izriet no Satversmes 1. panta.

Gadījumos, kad vienlaikus apstrīdēta kādas sociālo tiesību jomā izdotas normas atbilstība gan no Satversmes 1. panta izrietošajiem principiem, gan arī Satversmes 109. pantam, atbilstība Satversmes 1. pantam parasti tiek vērtēta kopsakarā ar Satversmes 109. pantu.

Līdz ar to apstrīdētās normas atbilstība tiesiskās paļāvības principam jāvērtē kopsakarā ar Satversmes 109. pantu.

18. Lai izvērtētu, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes 109. pantam, visupirms noskaidrojams, vai tā ietilpst tiesību uz sociālo nodrošinājumu saturā.

Satversmes 109. pants nosaka: „Ikvienam ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darbnespējas, bezdarba un citos likumā noteiktajos gadījumos.”

Minētais Satversmes pants *expressis verbis* nenosaka tiesības uz sociālo nodrošinājumu gadījumos, kad personas izmanto iespēju priekšlaicīgi pensionēties. Tā kā likums „Par valsts pensijām” paredz šādu pensionēšanās iespēju, Satversmes tiesa secina, ka tā izriet no Satversmes 109. pantā ietvertās norādes uz citiem likumā noteiktajiem gadījumiem. Līdz ar to

priekšlaicīgā vecuma pensija ir uzskatāma par sociālo nodrošinājumu.

Satversmes tiesa jau iepriekš ir norādījusi: „Ja likumdevējs, izmantojot savu kompetenci sociālās politikas veidošanā un realizēšanā, kā arī sociālo tiesību apjoma noteikšanā, Satversmē ir iekļāvis sociālās tiesības un šo tiesību saturu ir konkretizējis likumos, tad tās ir kļuvušas par personas subjektīvajām tiesībām. Šādu tiesību realizāciju persona var prasīt no valsts, kā arī var aizstāvēt šīs savas tiesības tiesā” (*Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. 2001-12-01 secinājumu daļas 2. punkts*).

Vienlaikus Satversmes 109. pantā noteikto pamattiesību īstenošanā likumdevējam ir plaša rīcības brīvība. Satversmes 109. pants neparedz, bet arī neliedz valstī noteikt priekšlaicīgās pensionēšanās iespēju. M. Poršņova norāda, ka lielākajā daļā Eiropas valstu nav paredzēta iespēja priekšlaicīgi pensionēties (*sk. lietas materiālu 192.–193. lpp.*). Nedz Latvijas Republikā spēkā esošie normatīvie akti, nedz starptautisko tiesību normas neuzliek likumdevējam pienākumu ieviest priekšlaicīgās pensionēšanās iespēju. Piešķirot personām tiesības uz šo sociālo nodrošinājumu, likumdevējs uzņemas pozitīvu pienākumu tās nodrošināt.

Priekšlaicīgo vecuma pensiju izmaksa ir valsts pozitīvā pienākuma īstenošana, kas ietilpst Satversmes 109. panta tvērumā.

19. Vērtējot, vai valsts izpildījusi pienākumus, kas tai izriet no sociālajām tiesībām, Satversmes tiesai jāpārbauda, vai: 1) likumdevējs veicis pasākumus, lai nodrošinātu personām iespēju īstenot sociālās tiesības; 2) šie pasākumi veikti pienācīgi, proti, vai personām ir nodrošināta iespēja īstenot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā; 3) ir ievēroti vispārējie tiesību principi (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 21. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2009-86-01 9. punktu*).

20. Lietā nav strīda par to, ka likumā „Par valsts pensijām” likumdevējs ir paredzējis personām iespēju priekšlaicīgi pensionēties līdz 2011. gada 31. decembrim.

Kā norāda M. Poršņova, priekšlaicīgās pensionēšanās institūta sākotnējais uzdevums bijis mīkstināt sociāli nelabvēlīgās sekas, kas bija saistītas ar pensijas vecuma paaugstināšanu

sievietēm. Tikai vēlāk priekšlaicīgā pensionēšanās pretēji tās sākotnējam mērķim kļuvusi par sociālās aizsardzības pasākumu cilvēkiem, kuri pirms pensijas vecuma iestāšanās palikuši bez darba. Viņa uzskata, ka priekšlaicīgā pensionēšanās ir dārgs un neefektīvs mehānisms, kas rada apstākļus, kuros darba tirgu pamet darbspējīgi un pieredzējuši darbinieki (*sk. lietas materiālu 202. lpp.*). Arī Saeima norāda, ka priekšlaicīgā pensionēšanās ir sociālā garantija pirmspensijas vecuma personām, kuras zaudējušas darbu un ilgstoši ir bezdarbnieki (*sk. lietas materiālu 129. lpp.*).

Neilgi pēc apstrīdētās normas spēkā stāšanās VSAA publiskoja informāciju, ka 2009. gada jūnija pēdējās dienās VSAA nodaļās strauji palielinājies to strādājošo personu iesniegumu skaits, kurām bija tiesības iesniegt iesniegumu par priekšlaicīgās vecuma pensijas piešķiršanu. Cēlonis esot meklējams personu bažās par iespējamību negaidīti zaudēt darbu pirms vecuma pensijas saņemšanai noteiktā vecuma sasniegšanas (*sk. Dārziņa L. Kāpēc daudzi steidza noformēt priekšlaicīgu pensionēšanos, <http://www.lv.lv/?menu=doc&id=194719>, aplūkots 2011. gada 2. februārī*).

Satversmes tiesa secina, ka priekšlaicīgā vecuma pensija ir valsts finansiālais atbalsts, kas tiek piešķirts personām, kuras dažādu apsvērumu dēļ pārtrauc strādāt algotu darbu. Ņemot vērā priekšlaicīgās vecuma pensijas īpašo raksturu, valsts to nodrošina personām tai pieejamā budžeta ietvaros.

Apstrīdētā norma ietverta pārejas noteikumus, kas ir normatīvā akta sastāvdaļa. Pārejas noteikumus tiek īpaši reglamentēti dažādi normatīvā akta spēkā stāšanās un piemērošanas jautājumi kādā periodā (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 10. janvāra sprieduma lietā Nr. 2010-18-01 14.4. punktu*). Likumdevējs ir vairākkārt pagarinājis termiņu, līdz kuram personām dota iespēja priekšlaicīgi pensionēties. Likuma „Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 29. punkts noteic, ka tiesības vecuma pensiju pieprasīt priekšlaicīgi ir līdz 2011. gada 31. decembrim.

Līdz ar to likumdevējs ir veicis atbilstošus pasākumus, lai nodrošinātu personām iespēju noteiktā termiņā īstenot savas tiesības doties priekšlaicīgā pensijā.

21. Tiesības uz sociālo nodrošinājumu vismaz minimālajā līmenī ietilpst Satversmes

109. panta tvērumā, un šo tiesību mērķis ir, cik vien tas iespējams, kalpot cilvēka cienīgas eksistences nodrošināšanai (*sk. Satversmes tiesas 2001. gada 13. marta sprieduma lietā Nr. 2000-08-0109 secinājumu daļu*). Satversmes tiesa vairākos spriedumos norādījusi, ka būtiska nozīme ir sociālo tiesību nodrošināšanai vismaz minimālā līmenī (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 31.2. punktu*).

Saskaņā ar šā sprieduma 18. un 20. punktā secināto valsts, uzņemoties pozitīvo pienākumu, nezaudē tiesības īstenot savu rīcības brīvību Satversmes 109. pantā ietvertā sociālā nodrošinājuma izpildes reglamentēšanā, kurā ietilpst arī piešķirtās priekšlaicīgās vecuma pensijas apmēra grozījumi. Valsts nedrīkst šo rīcības brīvību izmantot pretēji priekšlaicīgās pensionēšanās mērķiem un patvaļīgi atkāpties no pozitīvā pienākuma izpildes. Tomēr šāda pienākuma īstenošana ir cieši saistīta ar valsts sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta iespējām.

Likumdevējs personai ir devis izvēles brīvību – tā var vai nu izmantot likumā noteiktās tiesības uz priekšlaicīgu pensiju, vai arī turpināt darba tiesiskās attiecības un pensionēties vispārējā kārtībā (*sk. Satversmes tiesas 2004. gada 25. oktobra sprieduma lietā Nr. 2004-03-01 8. punktu*). Tas nozīmē, ka persona var doties priekšlaicīgā pensijā pirms vispārējā pensionēšanās vecuma sasniegšanas un saņemt priekšlaicīgo vecuma pensiju tādā apmērā, kādu likumdevējs noteicis par atbilstošāko. Persona var izdarīt arī pretēju izvēli un neizmantot iespēju priekšlaicīgi pensionēties. Ja persona izvēlējusies priekšlaicīgo pensionēšanos kā labāko risinājumu iztikas nodrošināšanai, tā iegūst tiesības priekšlaicīgo vecuma pensiju saņemt apmērā, kādu noteicis likumdevējs atbilstoši sociālās apdrošināšanas budžeta iespējām.

Satversmes tiesa norāda, ka prasības, kas valstij izvirzāmas saistībā ar tās pienākumu nodrošināt personām vecuma pensiju, nav attiecināmas uz priekšlaicīgo pensionēšanos. Priekšlaicīgā vecuma pensija ir valsts noteikta papildu sociālā garantija, kuras izmantošana ir atkarīga no personas subjektīvajiem apsvērumiem, bet apmērs – no sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta iespējām.

Apstrīdētā norma garantē visām personām, kas priekšlaicīgi pensionējušās, sociālo nodrošinājumu tādā apmērā, kas atbilst sociālās apdrošināšanas budžeta iespējām.

22. Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka apstrīdētā norma aizskar viņu tiesisko paļāvību, jo liedz viņiem tiesības saņemt priekšlaicīgo vecuma pensiju 80 procentu apmērā no piešķirtās vecuma pensijas apmēra.

Tiesiskās paļāvības princips neizslēdz valsts iespēju grozīt pastāvošo tiesisko regulējumu. Pretēja pieeja novestu pie valsts nespējas reaģēt uz mainīgajiem dzīves apstākļiem. Tiesiskās paļāvības princips prasa, lai valsts, mainot normatīvo regulējumu, ievērotu saprātīgu līdzsvaru starp personas paļāvību un tām interesēm, kuru nodrošināšanas labad regulējums tiek mainīts (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 1. decembra sprieduma lietā Nr. 2010-21-01 19. punktu*).

Lai izvērtētu, vai tiesību akts, kas noteicis atkāpšanos no personai piešķirtām tiesībām, atbilst tiesiskās paļāvības principam, jānoskaidro: 1) vai personai ir radusies tiesiskā paļāvība uz konkrētu tiesību saglabāšanu vai īstenošanu un 2) vai ir ievērots saprātīgs līdzsvars starp personas tiesiskās paļāvības aizsardzību un sabiedrības interešu nodrošināšanu (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2009-08-01 23. punktu*).

Lai konstatētu, vai Pieteikumu iesniedzējiem ir radusies tiesiskā paļāvība uz konkrētu tiesību saglabāšanu vai īstenošanu, jāizvērtē tas, vai viņu paļaušanās uz apstrīdēto normu ir likumīga, pamatota un saprātīga un vai tiesiskais regulējums pēc savas būtības ir pietiekami noteikts un nemainīgs, lai tam varētu uzticēties (*sk. Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. 2001-12-01 secinājumu daļas 3.2. punktu, 2004. gada 25. oktobra sprieduma lietā Nr. 2004-03-01 7. punktu un 2006. gada 8. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-04-01 21. punktu*).

Likumdevējs, jau pieņemot likumu „Par valsts pensijām”, bija paredzējis personām iespēju doties priekšlaicīgā pensijā. Tomēr šādas tiesības bija tikai sievietēm, kuras sasniegušas 55 gadu vecumu. Izdarot grozījumus pensionēšanās vecuma regulējumā, likumdevējs noteica pakāpenisku pārejas periodu, kurā arī vīriešiem tika piešķirtas tiesības priekšlaicīgi pensionēties divus gadus pirms vispārējā pensijas vecuma sasniegšanas. Laika gaitā priekšlaicīgās pensionēšanas regulējums tika ietverts pārejas noteikumos, vairākkārt pagarinot termiņu, līdz kuram personām ir tiesības doties priekšlaicīgā pensijā. Līdz ar to personām ir tiesības paļauties uz to, ka, izpildoties priekšlaicīgās pensionēšanās

priekšnoteikumiem, tām būs iespēja priekšlaicīgi pensionēties divus gadus pirms vispārējā pensionēšanās vecuma sasniegšanas.

Lai gan priekšlaicīgās pensionēšanās normatīvajā regulējumā laika gaitā izdarīti grozījumi, personām ir radusies likumīga, pamatota un saprātīga tiesiskā paļāvība uz konkrētu tiesību īstenošanu noteiktā laika posmā.

23. Satversmes tiesai ir jāizvērtē, vai apstrīdētā norma aizskar to personu tiesisko paļāvību, kurām priekšlaicīgā vecuma pensija piešķirta pēc 2009. gada 30. jūnija. Pamatojoties uz apstrīdēto normu, šai personu grupai priekšlaicīgās vecuma pensijas izmaksa noteikta 50 procentu apmērā no aprēķinātās vecuma pensijas.

Vērtējot, cik lielā mērā aizsargājama personu tiesiskā paļāvība, vērā ņemams arī tas, vai tiesību norma, ar kuru personām tiek piešķirtas konkrētas tiesības, tām jau ir piemērota. Tiesiskās paļāvības aizsardzības apjoms atšķiras atkarībā no tā, vai persona paļāvusies uz jau iegūtām vai sagaidāmām tiesībām. Personu paļāvība, kas tām bija izveidojusies uz sagaidāmām, nevis jau iegūtām tiesībām, ir aizsargājama, tomēr tās aizsardzības apmērs ir mazāks nekā tādā gadījumā, ja tiesības jau būtu iegūtas (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2009-08-01 25. punktu*).

Šā sprieduma 22. punktā Satversmes tiesa jau secināja, ka personām ir radusies tiesiskā paļāvība uz konkrētu tiesību īstenošanu noteiktā laika posmā. Tātad personas, kurām priekšlaicīgā vecuma pensija piešķirta no 2010. gada 1. jūlija, varēja paļauties uz to, ka likumdevējs atbilstoši likuma „Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 29. punktam līdz 2011. gada 31. decembrim nodrošinās tām tiesības priekšlaicīgi pensionēties. Tomēr šo sagaidāmo tiesību saturā neietilpst noteikts priekšlaicīgās vecuma pensijas izmaksas apmērs.

Satversmes tiesa, atsaucoties uz Vācijas Federālās konstitucionālās tiesas praksi, ir atzinusi, ka tiesiskās paļāvības princips nav iztulkojams tik plaši, ka tas personu pasargātu no jebkuras vilšanās (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 26. novembra sprieduma lietā Nr. 2009-08-01 25. punktu*). Satversme neparedz nedz tiesības uz priekšlaicīgo vecuma pensiju, nedz tiesības uz konkrētu tās apmēru, jo tas ir atkarīgs no tiesību normās noteiktajiem apstākļiem, piemēram, no personas apdrošināšanas stāža.

Priekšlaicīgās vecuma pensijas izmaksas apmēram ir individuāls raksturs, jo tas tiek aprēķināts procentos no vecuma pensijas apmēra. Arī personām, kuras VSAA iesniedza priekšlaicīgās pensionēšanās iesniegumus neilgi pirms apstrīdētās normas spēkā stāšanās, nevarēja rasties tiesiskā paļāvība uz konkrētu priekšlaicīgās pensijas apmēru, jo VSAA tobrīd vēl nebija izvērtējusi iesniegumu atbilstību likuma „Par valsts pensijām” prasībām, kā arī vēl nebija personām piešķīrusi priekšlaicīgo vecuma pensiju.

Līdz ar to likumdevējam, sabalansējot valsts sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta iespējas un to personu interešu aizsardzību, kurām priekšlaicīgās vecuma pensijas piešķirtas no 2009. gada 1. jūlija, ir tiesības grozīt pensijas izmaksas apmēru. Tādējādi tiek nodrošināts saprātīgs līdzsvars starp personu tiesiskās paļāvības aizsardzību un sabiedrības interešu nodrošināšanu.

Pieteikumu iesniedzējiem varēja rasties tiesiskā paļāvība uz to, ka likumdevējs līdz 2011. gada 31. decembrim nodrošinās viņiem tiesības doties priekšlaicīgā vecuma pensijā, taču tiesiskā paļāvība uz izmaksājamās pensijas apmēru viņiem nevarēja rasties.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

atzīt likuma „Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 30. punktu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1., 91. un 109. pantam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

V. Skudra